

DOI: <https://doi.org/10.36719/3005-3137/9/92-95>

Marifat Allaberganova

Urgenç Devlet Pedagoji Enstitüsü

temel doktora öğrencisi

<https://orcid.org/0009-0003-8713-9856>

marifatallaberganova196@gmail.com

4K ilkesine dayalı olarak ilkokul öğrencilerinin yazım bilgisini geliştirme yöntemleri

Özet

Türk halklarının tarihinde dil, söz, yazı ve düşünce kutsal değerler olarak kabul edilmiştir. Cedid aydınları ise bu değerleri dönemin gereksinimlerine uyarlayarak millî eğitimi modernleştirmeye çalışmışlardır. Bu makalede, günümüzün önemli konularından biri olan ilkokul öğrencilerinin yazım becerilerini geliştirmeye yönelik yöntemlerden biri olarak 4K (iş birliği, iletişim, yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme) ilkesi ele alınmaktadır. Makalede bu ilkenin kuramsal ve uygulamalı yönleri, ilkokul ana dili derslerinde kullanılmasının avantajları ve ders kitaplarının içeriğini oluşturmadaki rolü ayrıntılı biçimde analiz edilmektedir. Yazım becerisinin modern yaklaşımlar aracılığıyla geliştirilmesinde öğrencinin faaliyetlerini yaratıcı, analitik ve iş birliğine dayalı şekilde düzenlemenin gerekliliği vurgulanmaktadır. Yazım becerisi, öğrencinin dil kültürü, düşünme biçimi ve estetik zevkinin bir göstergesidir. Bu nedenle, yazım becerisinin geliştirilmesi sürecinde 4K ilkesinin entegrasyonu, öğrencinin aktif, analitik ve yaratıcı bir birey olarak yetişmesine olanak sağlar.

Anahtar kelimeler: ilkokul, yazım becerisi, iş birliği, yaratıcı düşünme, iletişim becerisi, eleştirel düşünme, etkileşimli yöntem, yöntem

Marifat Allaberganova

Urgench State Pedagogical Institute

Basic doctoral student

<https://orcid.org/0009-0003-8713-9856>

marifatallaberganova196@gmail.com

Methods of Improving Primary School Students' Spelling Knowledge Based on the 4k Principle

Abstract

Throughout the history of the Turkic peoples, language, speech, writing, and thought have been considered sacred values. The Jadid intellectuals, on the other hand, adapted these values to the needs of the time and strived to modernize national education. This article examines the 4K principle (collaboration, communication, creative thinking, critical thinking) as one of the methods for improving primary school students' writing skills, a crucial topic today. The article provides a detailed analysis of the theoretical and practical aspects of this principle, the advantages of its use in primary school native language courses, and its role in shaping the content of textbooks. The article emphasizes the necessity of organizing student activities in a creative, analytical, and collaborative manner in developing writing skills through modern approaches. Writing skills are an indicator of a student's linguistic culture, way of thinking, and aesthetic taste. Therefore, integrating the 4K principle into the development of writing skills allows students to develop as active, analytical, and creative individuals.

Keywords: primary school, writing skills, collaboration, creative thinking, communication skills, critical thinking, interactive method, method

Giriş

Türk halkları dünyasında yazı ve söz sanatı, yaratıcılığın temel aracı olmuştur. “Orhun–Yenisey Yazıtları”, “Kutadgu Bilig” ve “Divânü Lügati’t-Türk” gibi eserler, dilin toplumsal ve kültürel önemini göstermektedir. Günümüzde her alanda ilerleme sağlamak, çağın gereklerine uygun olarak kaliteyi artırmak gibi konulara büyük önem verilmektedir. Eğitim sisteminde de millî değerlerle evrensel tecrübeleri birleştirerek nitelikli bilgi vermek, yetkin uzmanlar yetiştirmek ve öğrenilen bilgileri açık, sade ve yaratıcı yöntemlerle aktarmak amacıyla kapsamlı çalışmalar yürütülmektedir. Özellikle Cumhurbaşkanımız Ş.M.Mirziyoyev konuşmalarında şunları demişti: “Gençler, yenilikçi düşünmeye, yeni fikirleri cesurca ortaya koymaya ve bunları hayata geçirmeye, sorunları yaratıcı ve alışılmışın dışında yaklaşımlar temelinde çözmeye meyillidirler” (Mirziyoyev, 2021, s. 51). Nitekim eğitim alanında da öğretmenlerden beklenen faaliyet, kaliteli eğitimi sağlamak ve öğrencileri modern öğretim yöntemleri ile bilgi teknolojileri aracılığıyla derslere ilgi duyar hâle getirmektir. Farklı etkileşimli yöntemlerin kullanıldığı her ders, öğrencilerin hem kuramsal hem de uygulamalı bilgi düzeylerinin artmasına hizmet eder.

Tədqiqat

İlköğretim, çocuğun kişiliğinin şekillendiği, temel okuryazarlık döneminin yaşandığı ve bilgiye dayalı temelin atıldığı bir süreçtir. Yazım becerisi ise özellikle ilköğretim düzeyinde temel bir ölçüt olarak kabul edilir. Bu süreçte öğrenciler, ana dilimizdeki kelimeleri doğru yazma, yazım kurallarına bilinçli bir şekilde uyma ve bu kuralları uygulamada kullanma becerilerini kazanırlar.

Yazma alıştırmaları çocukların zihinsel durumuyla ilgilidir ve bu karmaşık görevi hızlı bir şekilde tamamlamak zordur. Çocuklar sesleri yazılı harflere dönüştürme sürecinde durgunluk belirtileri gösterirler. Özellikle basılı olarak okuduklarını hatırlayıp yazmakta zorluk çekerler (Allaberganova, 2024, s. 365).

Bilindiği üzere, yazıda imlaya özen göstermek her bireyin öncelikle diline, tarihine ve kimliğine duyduğu saygının bir ifadesidir. Nitekim, “yazı ve imla, bir milletin kendine özgü simgelerinden biri olup, halk kültürünün ayrılmaz bir parçasıdır; çünkü bu unsurlar, millî dilin işlevselliğini ve yaşarlılığını sağlayan toplumsal bir mekanizmadır” (Eltazarov, 2017, s. 4).

Yazım becerisinin öğretilmesinde uzun süredir kullanılan yazılı anlatım türleri — dikte, betimleme, kompozisyon ve metin kopyalama gibi yöntemler — geniş biçimde uygulanmış ve etkili sonuçlar vermiştir. Ancak günümüzde bu yöntemlerle birlikte 4K ilkesi de yazım becerisini geliştirmede önemli bir destek unsuru olarak değerlendirilebilir. 4K kavramı genellikle bilişsel, üstbilişsel, sosyal ve duygusal alanlardaki yeterlikleri ifade etmek için kullanılmaktadır.

4K; iş birliği (kollaborasyon), iletişim (komünikasyon), eleştirel düşünme (kritik düşünme) ve yaratıcılık (kreativlik) anlamına gelmektedir.

Günümüzde yeni nesil ders kitapları da 4K ilkesine dayalı olarak hazırlanmakta ve düzenlenmektedir. Bu ders kitapları, öğrencilerin her alanda gelişimini desteklemeyi; özellikle ekip çalışması becerisini geliştirmeyi, iş birliği yapmayı, birbirini desteklemeyi, düşüncelerini özgür ve açık biçimde ifade etmeyi, yaratıcılığı artırmayı ve iletilen bilgilere eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmayı amaçlamaktadır.

Yazım bilgileri, yazımla ilgili çeşitli alıştırmalar aracılığıyla edinilir. Bu bağlamda, 3. sınıf ders kitabında yer alan “Sayıların yazımı” (Beynazarova, Toirova, 2023, s. 24) konusuna değinilecektir.

8-mavzu Sonlarning imlosi

29-mashq. "Topag'on" ta'limiy o'yini.
Shaxs va narsaning sanog'ini bildirgan so'zlardan toping. So'zlarga so'roq bering. Qaysi so'roqqa javob bo'lsa, shu savol tagiga yozing.

Namuna:

T/r	Nechta?	Nechanchi?
1.	Bir tup	Yigirma ikkinchi iyun
2.	...	To'qqizinchi may
3.	...	...

Sayıların yazımı alıştırmaları

Bu konuda öğrencilere sayılara ilişkin kurallar hatırlatılmaktadır. Örneğin, sayılar yazıda üç farklı şekilde ifade edilir: harflerle (*beshta kitob, ikkinchi qavat*), Arap rakamlarıyla (*1-sentabr 2025-yil*), Roma rakamlarıyla (*III sinf, XXI asr*).

Ek bilgi olarak, “Özbek Dili Temel Yazım Kuralları”nda yer alan kısa çizgi (-) ile yazım maddesinde şu ifadeler bulunmaktadır: “Sıra sayıları Arap rakamlarıyla yazıldığında, ‘-nchi’ ekinin yerine kısa çizgi (-) konur: 7-sinf, 5-“A” sinfi, 3-, 7-, 8-sinfo ‘quvchilari, 60-yillar, 1991-yil 1-sentabr gibi. Ancak sıra sayısını gösteren Roma rakamlarından sonra kısa çizgi kullanılmaz: XX asr, X sinf gibi” (Özbek Dili Temel Yazım Kuralları, 1995, s. 7).

Ayrıca, söz konusu ders kitabında yer alan 29. alıştırmadaki “**Topag‘on**” adlı eğitsel oyun aracılığıyla 4K ilkesinin iş birliği (kollaborasyon) unsuru etkin biçimde uygulanmaktadır. Öğrenciler “kaç kişi?”, “kaçıncı?” gibi sorulara yanıt ararken kendiliğinden birbirlerine yönelmekte, bilgili öğrenciler yanıtlarını yüksek sesle paylaşmakta ve böylece fikir alışverişi ile grup hâlinde çalışma becerileri gelişmektedir. Görüşler dile getirildiğinde karşılıklı saygı, konuşma partnerini dinleme, düşüncelerini açık ve net bir şekilde ifade etme becerileri ilerlemektedir. Öğrenciler birbirlerinden öğrenmek, yeni düşünceler ve örnekler üzerinden katkıda bulunmak için çaba göstermektedirler.

Bu tür etkileşimli oyunlar ve yöntemler, öğretim sürecinde öğretmen ile öğrenci arasında aktif iletişim, iş birliği ve fikir alışverişine dayanan; öğrencileri öğrenme sürecinin aktif katılımcılarına dönüştürebilen bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. 4K ilkesine dayalı yazım kurallarının öğretiminde kullanılan etkileşimli yöntemler aşağıda incelenecektir.

Kollaborasyon (iş birliği): İlkokul öğrencilerinin yazım becerilerini geliştirmede grup çalışmasına dayalı etkinliklerden yararlanmak son derece önemlidir. “Sözcük Oku” yöntemi bu bağlamda etkili bir örnektir; öğrenciler belirli bir kurala göre sırayla sözcük yazarlar ve sonunda bu sözcüklerden bir metin oluşturulur.

Komünikasyon (iletişim): Yazım alıştırmalarını yalnızca defter veya tahta ile sınırlamamak, öğrencilerin bunları karşılıklı iletişim içerisinde uygulamaları son derece faydalıdır; bu durum aynı zamanda dilsel okuryazarlığın da gelişmesini sağlar. “Yazım Editörü” adlı oyun aracılığıyla ikili gruplardan birinci öğrenci kelimeyi yanlış söyler, ikinci öğrenci ise hatayı bularak kurala uygun doğru biçimini ifade eder.

Kreatif (yaratıcı) düşünme: Yaratıcı etkinlikler, çocukların yeni yönlerini ortaya çıkaran bir yaklaşımdır. Yanlış yazılmış kelimelerden “komik cümleler” oluşturmak, öğrencilerin yazım kurallarını daha kolay öğrenmelerine yardımcı olabilir. Öğrencilerin yaratıcı düşünme becerileri ne kadar önemli olsa da, düşünce eğitimi konusuna da değinmek gerekir. Cedid düşünürlerinden biri olan A. Avloni, “*Türkiy Gülistan yahut Ahlak*” adlı eserinde şöyle demiştir: “*Düşünce terbiyesi, en gerekli, uzun zamandan beri takdir edilen, öğretmenlerin dikkatine emanet edilmiş ve vicdanlarına yüklenmiş kutsal bir görevdir. Düşünce, insanın onurlu ve gayretli olmasına vesile olur*” (Avloni, 2008, s. 12).

Kritik (eleştirel) düşünme: Öğrencilerin yazım hatalarını eleştirel biçimde analiz etmeleri ve bağımsız sonuçlar çıkarabilmeleri son derece önemlidir. “Bu kelime nasıl yazılır?”, “Neden böyle yazılmıştır?” gibi sorular yöneltilerek, öğrencilerin kurala göre farkı ayırt etmeleri sağlanmalıdır. Öğrencilere verilen metin veya bilgiler üzerine kendi düşünce ve görüşlerini ifade etmeleri istenir.

Metin üzerinde çalışma, özü itibarıyla eserin içeriğini kavrama, onun düşünsel ve estetik özelliklerini inceleme ve bu temelde öğrencilerin bağımsız düşünme becerilerini geliştirerek onlara manevi ve ahlaki eğitim verme amacına hizmet eder (Matchanov, 1998, s. 176).

Sonuç

İlköğretim, sürekli eğitim sisteminin önemli bir aşamasıdır ve anadilin öğretilmesi bu aşamada kilit bir rol oynar. Öğrencilerde temel konuşma etkinliği türlerinin geliştirilmesinin yanı sıra, anadilde ilköğretim ve okuma-yazma, aşağıdaki önemli sorunların çözülmesini de içerir (İlköğretim kavramı, 1998, s. 5), ilkokul öğrencilerine yazım öğretiminde yalnızca kuralları ezberletmekle yetinmeyip, bu kuralları uygulamada kullanabilme becerilerini de geliştirmemiz gerekmektedir. Bu noktada, 4K ilkesine dayalı olarak düzenlenen ve öğrencileri etkinliğe, dayanışmaya ve yaratıcılığa yönlendiren yaklaşımlar önemli katkı sağlamaktadır. 4K ilkesi yalnızca çağdaş bir fikir değil, aynı zamanda Türk–manevî eğitim mirasının modern bir yorumu niteliğindedir.

Ünlü bilim insanı, ülkemizde ilkokul öğrencilerini yazmaya öğretme sorununu ilk gündeme getirenlerden biridir. Onun “İlkokul Öğrencilerini Güzel Yazıya Alıştırma”, “Güzel Yazı Metodolojisi”, “Güzel Yazı Becerisini Geliştirme”, “Doğru ve Güzel Yazın” ve “Güzel Yazıya Öğretme” gibi kitaplarında yazı öğretimiyle ilgili değerli bilgiler verilmiştir. Bu konuda H.Gulomova’nın çalışmalarını da takdirle anmak gerekir. Yazı öğretimiyle doğrudan ilgili sorunlar Y.Y. Azimov’un “Güzel Yazıya Öğretmenin Uygulamalı Temelleri” adlı kitabında da ele alınmıştır (Beynazarova, Toirova, 2017, s. 70).

Kreatiflik — öğrenciyi yazı aracılığıyla düşünce üretmeye yönlendirir;

Komünikasyon — söz ve iletişim kültürünü geliştirir;

Kollaborasyon — karşılıklı öğrenme ve iş birliğini güçlendirir;

Kritik düşünme — öğrenciyi bağımsız düşünen bir birey hâline getirir.

Türk halkları ve Cedidlerin mirası, bu ilkelerin teorik ve pratik temelini çoktan ortaya koymuştur. Bu mirası modern ilkokul eğitim sistemine uyarlamak, yalnızca yazım becerisini geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda ulusal kimliği, manevi mirası ve düşünce kültürünü de yeniden canlandırır.

Kaynakça

1. Mirziyoyev, Sh. M. (2021). *Yeni Özbekistan demokratik değişimlerin, geniş imkânların ve pratik işlerin ülkesine dönüşmektedir.*
2. Özbekistan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu. (1995, August 24). *Özbek dili temel yazım kuralları* (Karar No. 339).
3. İlköğretim kavramı. (1998). *İlköğretim*, (6), 5.
4. Matchanov, S. (1998). *Genel eğitim sisteminde edebiyat derslerinde bağımsız çalışmaları düzenleme* (Doktora tezi). Taşkent Devlet Pedagoji Üniversitesi (TDPU).
5. Avloni, A. (2008). *Türkiy Gülistan yahut ahlak.*
6. Eltazarov, J. D. (2017). *Özbekistan’da 20. yüzyılda gerçekleştirilen yazı ve imla reformlarının tarihinden (sosyodilbilimsel analiz).*
7. Beynazarova, D. D., & Toirova, M. E. (2023). *Ana dili ders kitabı (3. sınıf, 4. kısım)*. Novda Yayınları.
8. Azimov, Y. Y. (2017). *İyi davranışları öğretmenin pratik temelleri (Metod el kitabı)*. Turon Zamin Ziyo Yayınevi.
9. Allaberganova, M. K. (2024). Eğitsel diktelerle yazım bilgisinin geliştirilmesi. In *International Conference on Interdisciplinary Science* (Vol. 1, Issue 10).

Daxil oldu: 23.10.2025

Qəbul edildi: 26.12.2025